UDK 256(092) Merz, I. +Stanković, M.
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 10/03.

Ivan Merz u misli i djelu Marice Stanković

*Marko Matić**

Sažetak

Papa Ivan Pavao II. proglasio je blaženim dr. Ivana Merza, prvog svjetovnjaka s naših prostora, 22. lipnja 2003. u njegovu rodnom gradu Banjoj Luci. Ivan se je kao istaknuti katolički laik zadnjih godina svoga života bavio mišlju da za promicanje i produbljenje laičkog apostolata u Hrvatskoj osnuje neku vrstu svjetovnog reda, kojeg bi članovi živjeli u svijetu, ali ozbiljno nastojali oko evanđeoskog savršenstva i apostolata. Te su misli našle odjeka u životu Marice Stanković koja je 10 godina nakon Merčeve smrti 1938. godine u Banjoj Luci s nekoliko djevojaka odlučila da će osnovati takvu zajednicu s nazivom »Suradnice Krista Kralja«. Autor prikazuje kako se je to ostvarilo. U prvom dijelu članka opisuje ukratko životni put Ivana Merza, u drugom Ivana Merza u misli i djelu Marice Stanković, a u trećem Marica Stanković o Ivanu Merzu.

1. Životni put Ivana Merza

Ivan Merz je čovjek kome je Providnost dodijelila da svijetli u tami prve četvrtine burnog dvadesetog stoljeća. Već kao gimnazijalac, pišući povijest svoje duše, prepoznaje se u stihovima Byronova Manfreda i stavlja ih kao moto svom dnevniku:

»Za mladih dana želio sam vruće
Da srca drugih svojim prožmem srcem
Da svijetlim narodima, da se uspnem
Ja ni sam ne znah kamo...«[1]

Dok njegovi areligiozni roditelji žele da upiše Vojnu akademiju ili studij prava, on povjerava svom dnevniku da bi rado studirao Kristov život, čitao misli velikih ljudi o njemu i topio se u tom oduševljenju proučavajući Njega[2]. Duboko osjeća da za nj nije ni Vojna akademija ni studij prava, stoga napušta jedno pa drugo,

* Prof. dr. sc. Marko Matić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb. Teološki studij, Zagreb (afiliran Teološkom fakultetu Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu).

1 I. MERZ, Dnevnik 27. 2. 1914, u: B. NAGY (prir.), Put k Suncu. Ivan Merz ti govori, FTI, Zagreb 1993, 19.

2 Dnevnik, Banja Luka, 21. 09. 1915, u: Put k Suncu, 39.

noseći u sebi usvojenu misao Gitanjalija: »*Životom svojim svjetiljku zapali Ljubavi.*«[3] Snove i planove 19–godišnjeg mladića prekida poziv u vojsku. Mjesec dana prije odlaska piše da nema dana, gotovo ni sata, a da ga ne salijeću pitanja o biti života i svijeta. »A kad se srce zaleti u mistične predjele, osjeća čarobnu žeđ, koja je to veća, što je bliža Izvoru, bolje reći slutnji Izvora.«[4] Žeđ, čežnja, to je govor mistične duše koja žeđa da se nasiti i nasitivši se, još više žeđa.

S predokusom mističnog iskustva Merz odlazi 1916. godine u rat, u kojem će kroz dvije godine ratnog iskustva izrasti gotovo u pravog mistika. Prije odlaska u vojsku povjerava svom dnevniku: »Čovjek je ovdje samo putnik, njegovo pravo određenje nije ovdje, na toj zemlji, on je izabran za nešto više.«[5] Uz studij u Beču i Parizu rat je možda najviše pridonio da je sav svoj život stavio u službu Kristova kraljevstva. S fronta piše svome ocu 23. kolovoza 1917. da je Bogu zahvalan što je sudjelovao u ratu, jer ga je rat naučio mnogo čemu što ne bi nikada inače spoznao i da živo želi da ponovno postane slobodan i da uskladi svoj život prema onome što je spoznao. »Hoće li čovječanstvo biti ovim ratom bar donekle regenerirano, hoće li iz te krvi nići štogod velikoga?[6]... I zato volim ovu sadašnju generaciju, jer je trpjela i uvidjela da je život ozbiljna stvar, a ne igračka i da živjeti znači ratovati... Da, poniznost, mistični cvijet plod je ovog rata...[7] Kad bude prošao taj rat, što stvara velike ljude. ., ne smijemo se zavući u svoje tople sobe i uz čašu vina pričati o junačkim događajima... Zakunimo se poput trapista da ćemo se sami usavršavati, pa budimo uvjereni da ćemo stvoriti velika djela.«[8] Promatrajući ljude nakon rata, Merz vidi da ih je rat ipak podijelio u dvije vrste, u ljude mistike i ljude užitka.[9] Zaključuje da bi bilo grozno kad taj rat za nj osobno ne bi imao nikakve duševne koristi. Odlučuje da ne smije onako živjeti kao što je živio prije rata; mora započeti novi preporođeni život u duhu novospoznatog katolicizma, uvjeren da će mu Gospodin pomoći.[10]

Kratko nakon rata Merz odlazi u Beč da nastavi studij prava. Uz pristanak roditelja mijenja fakultet, upisuje studij književnosti što je odavno želio. Produbljuje svoj religiozni život. »U meni je plamen za beskrajnim visinama, žar za nepomućenim grljenjem Sina i Oca i Duha, a do toga se dolazi samo discipliniranim, taktičkim svladavanjem samoga sebe« — bilježi u svome Dnevniku u Beču 12. svibnja 1920. god.[11] Posredstvom o. Miroslava Vanina D. I. dobiva stipendij francuskih katoličkih ustanova i u jesen 1920. odlazi u Pariz gdje nastavlja studij književnosti. U dodiru s francuskom Katoličkom akcijom i njezinim težnjama da obnovi sav

3 I. MERZ, Pismo prof. Lj. Marakoviću iz Beča, 15/16. VI. 1915., u: Put k Suncu, 36.
4 Dnevnik, Banja Luka, 14. I. 1916, u: Put k Suncu, 41.
5 Dnevnik, Banja Luka, 28. II. 1916, u: Put k Suncu, 44.
6 I. MERZ, Pismo prof. Lj. Marakoviću iz Beča, 15/16. VI. 1915., u: Put k Suncu, 37.
7 I. MERZ, Dnevnik, 17. XII. 1916. u: Put k Suncu, 57.
8 I. MERZ, Dnevnik, 17. XII. 1916. u: Put k Suncu, 58.
9 usp. I. MERZ, Pismo prijatelju N. Bilogriviću, 14. IV. 1917. u: Put k Suncu, 61.
10 usp. I. MERZ, Dnevnik, 5. II. 1918. u: Put k Suncu, 71.
11 Put k Suncu, 86.

javni život u Kristu produbljuje svoj religiozni život, o čemu nakon godinu dana boravka u Francuskoj piše svojoj majci 20. listopada 1921. god.: »Znadeš da me je život na sveučilištu u Beču, onda rat, studij i napokon Lurd potpuno uvjerio o istinitosti katoličke vjere i da se zato cijeli moj život kreće oko Krista Gospodina...«[12] Nekoliko dana nakon toga ponovno piše svojoj majci: »Katolička je vjera moje životno zvanje i mora to biti svakom pojedinom čovjeku bez iznimke.«[13]

Vrativši se u Zagreb, za vrijeme duhovnih vježbi 1923. osjeća da bi najradije služio Kristu tamo gdje se o njemu neprestano razmišlja, samo njemu i nikome više, ali je u isto vrijeme svjestan da Krist želi da ostane u svijetu i da mu u njemu savršenije služi.[14] U to vrijeme pomišlja na osnutak »bratovštine katoličkih laika« koji bi se posvetili Bogu i sve svoje sile srca i uma uložili u izgradnju unutarnjeg i vanjsko–socijalnog kraljevstva Isusa Krista, tako da Krist zavlada u dušama pojedinih ljudi, u našim obiteljima, u cijelom društvenom životu, u svim njegovim pojedinostima. U duhu Katoličke akcije htio je sve obnoviti u Kristu, a zato je, po njegovu mišljenju, bilo potrebno stvoriti velike ljude, a oni se rađaju iz dubokog i intenzivnog religioznog života.[15] Jednu od takvih osoba pronaći će u Marici Stanković.

2. *Merz u životu Marice Stanković*

Ivan Merz ulazi u život Marice Stanković svojim aktivnim i kontemplativnim životom. Prvi put javlja se kao bečki student svojim zapaženim predavanjem o katoličkoj internacionalnoj đačkoj uniji na orlovskom skupu katoličkih đaka u Mariboru 1920. godine. Taj budući »skretničar katoličkog gibanja u Hrvatskoj« ostavio je silan dojam na mladu maturanticu kad veli: »Jače od likova sviju prelata, vođa, govornika, usjeklo mi se u dušu jedno blago, mirno lice mladog čovjeka koji je pred dvoranom, dupkom punom đaštva, držao predavanje o katoličkoj đačkoj međunarodnoj zajednici.«[16] Marica je tu tek saznala za ime tog mladog govornika koje se neće nikad izbrisati iz njezina sjećanja.

Drugi put Merz izranja pred Maricom u svojoj kontemplativnoj pojavi na misi u Bazilici Srca Isusova 1923. godine. Došavši u ljetnim praznicima te godine u isusovačku crkvu u Palmotićevoj, primijetila je pred oltarom sv. Alojzija mladića s misalom u ruci kako pobožno prati sv. misu i »kad je pozvonilo na sv. pričest, pošao je k oltaru tako sabran kako se to rijetko vidi kod mladih ljudi« i zaključila je: »To mora biti Merz, jest to je Merz.«[17]

12 D. KNIEWALD, *Dr. Ivan Merz — život i djelovanje*, Zagreb 1932, 130.

13 Isto, 131.

14 Vidi I. MERZ, Put k Suncu, Zagreb 11978, 41.

15 usp. I. MERZ, Novo doba, Luč 9–10, 1919, 214.

16 M. STANKOVIĆ, Mladost vedrine, Zagreb 1944, 10; Vidi B. DUDA/S. TAMHINA (prir.), Suradnici u ostvarenju Kraljevstva Kristova. Ivan Merz i Marica Stanković, KS, Zagreb 2003, 44.

17 M. STANKOVIĆ, Merz — Božji čovjek svagdašnjice, u: Život XIX (1938), 283–293, ovdje 284.

Ta dva susreta iz daljine svojevrsni su preludiji za sve kasnije osobne susrete između Merza i Marice. Jedan od njih koji će ostaviti neizbrisive tragove u njezinu životu i djelu jest njihovo zajedničko jesensko hodočašće s hrvatskim orlicama u Rim 1926. godine. Tom zgodom, dok su se orlice popodne odmarale, Merz je poveo Maricu i njezinu prijateljicu Viku Švigir u zgradu »Družbe sv. Pavla« i upoznao ih s redovnicama u svijetu, s »Djelom kardinala Ferrarija«, te im povjerio da se bavi mišlju da osnuje takvo što u Hrvatskoj. To je prvi Maričin susret s jednom takvom idejom. Još nije ni slutila da će ona biti ta koja će je dvanaest godina kasnije ostvariti. U »Povijesti Ustanove Suradnica Krista Kralja«, koju započinje pisati u Duhovskoj osmini 1953., u 25. obljetnici Merčeve smrti, priznaje da bez njega ne bi bilo zajednice: »Ne, ja sama ne bih nikada nadošla na to. U mojoj duši ne bi se nikad zamisao Zajednice samoniklo javila. Trebala je jedna jača duša. Sveta duša. U njoj je ta zamisao rođena i iz nje je ona tiho, nečujno, po njegovim sugestijama i njegovim molitvama prešla u moju.«[18] Merz je svojom riječju i primjerom života pripravljao Maricu za to velebno djelo sve do svoje smrti. Svaki susret s njim doživljavala je kao duhovnu obnovu, korak bliže Bogu. Upućivao ju je u dublji molitveni život, savjetovao da se sustavno bavi proučavanjem filozofsko–teoloških pitanja i da se po zavjetu čistoće sasvim posveti Bogu, što je ona na Veliki petak 1927. i učinila, a nije joj bilo ni teško jer je uvijek »željela u svom životu realizirati nešto lijepo, veliko, sasvim se predati jednoj ideji, žrtvovati se za nju, predati joj se sasvim. A koja bi to ideja mogla biti, kad je u meni od rane mladosti sve bilo usmjereno prema Bogu, prema evanđeoskoj nauci, prema Crkvi, prema vrhunaravnim vrednotama, prema izgradnji Hrvatske po Srcu Božjem.«[19]

Marica je shvatila svoj zavjet čistoće kao apostolat i poziv na duhovno majčinstvo iz kojeg će se deset godina nakon Merčeve smrti 1938. god. roditi u njegovu rodnom gradu u Banjoj Luci za vrijeme duhovnih vježbi pod vodstvom o. Poglajena »Zajednica Suradnica Krista Kralja«.[20] Godinu dana kasnije u svom članku »Žene u službi Krista Kralja« piše: »Merzevu zamisao o svjetovnom redu provele smo u djelo. Stvorena je zajednica onih, koje će potpuno služiti Kristu Kralju po Katoličkoj akciji, po katoličkom preporodnom radu u dušama, po katoličkoj socijalnoj obnovi društva. Ima li veće milosti od ove? Da li nas je mogao Krist Kralj više odlikovati? Da li nam je mogao povjeriti uzvišeniju zadaću? Da, naš svjetovni red, sav posvećen Katoličkoj akciji, tu je. Nikao je u Merzevoj svetoj duši, a rođen je preko molitava i žrtava, suza i poteškoća u križarskim redovima. Sav posvećen Kristu Kralju našemu. Sav u službi Katoličke akcije. Sav u gorljivosti za spas duše. Sav u ozbiljnom nastojanju oko izgradnje svetosti svojih članica i preko njih stotina i tisuća mladih djevojačkih srdaca. Sav u blizini Merzeve mirisne duše — njezinih bijelih euharistijskih visina i njezine ganutljive ljubavi prema hijerarhiji. Sav Božji, sav Kristov, sav za druge, za duše, za utjelovljenje Krista u dušama mnogih. To je

18 M. STANKOVIĆ, Povijest Ustanove Suradnica Krista Kralja, Zagreb 1953, 8.

19 Povijest Ustanove, 9.

20 Povijest Ustanove, 14.

najveći dar Krista Kralja u ova teška vremena. Stavljen je u slabašne ruke, ali u srca koja mnogo ljube Kista u Ocu i Duhu i u neumrlim dušama.«[21]

Taj ushit Maričine duše zbog radosti što se je rodilo novo čedo u krilu Katoličke crkve u Hrvata potječe iz prvog razdoblja života Zajednice, koje Marica označava kao vrijeme pripremanja, traženja putova, metoda i ljudi od 1938. do 1941. godine.[22]

U drugom razdoblju, u »razdoblju osnivanja«, Marica će kroz punih deset godina od 1942. do 1952. učiti da je prava radost u sudjelovanju u patnjama Kristovim i da život i rad Zajednice ne ovisi o povijesnom koloritu.[23] Utemeljitelji su često izviđači budućnosti. Marica već na početku tog razdoblja, na blagdan Krista Kralja 1942. govori o teškoći vremena i predviđa da se može dogoditi da djelovanje Katoličke akcije bude onemogućeno i svaki organizirani katolički rad zabranjen. Ako se to i dogodi, »suradnica zna — veli ona — što joj je činiti i gdje joj je mjesto. I u tim momentima ona će naći put do duša, unositi u njih božanski život, rađati u njima samoga Krista. Jer i u tim vremenima, suradnica će se moći spustiti do nevinog djeteta i djevojke, da je očuva od zla; do nesretne djevojke, koja se izgubila u vrtlogu života; do ožalošćene majke, da joj pruži utjehu; do bolesnih, da im olakša boli; do nemoćnih, da ih ojača; do ranjenih i umirućih, da ih spremi na posljednji put... Zajednica mora biti elastična, prilagodljiva potrebama vremena.«[24]

Stvarajući na Vrhovcu godinu dana kasnije »nova pravila«, odnosno »materijal za pravila«, koja se poprilično razlikuju od onih banjalučkih iz 1938., Marica u jedanaestom, završnom poglavlju pod naslovom »Vizija budućnosti« zahtijeva da Zajednica u skladu s odredbama Crkve bude uvijek spremna na prihvaćanje novih oblika života i djelovanja: »Sveta Crkva neka dade Zajednici onaj oblik, koji je za izvjesno vrijeme najprikladniji. Suradnica Krista Kralja je naučila da ništa nije njezino, pa ni Zajednica, kojoj pripada, niti pravila po kojima živi. Ona Zajednicu voli, ali nije na nju i na njezin sadašnji oblik prilijepljena. Ona se savija oko jednog stabla, a to je Krist.«[25] Marica želi sa svojom Zajednicom krenuti u budućnost samo s Isusom Kristom, uvjerena da će kršćanstvo zavladati ljudskim dušama i oblikovati lice zemlje samo onda »kad Isus Krist, Sin Božji, ne bude samo historijsko lice, daleka vizija prošlosti, već kad će ga nevjernici ugledati u dušama vjernika, kad će se bezbošci sukobiti s Njim u srcima onih, koji vjeruju«.[26]

Spremajući Zajednicu za nova vremena i nove načine svjedočenja, Marica se u brojnim svojim konferencijama u burnim ratnim godinama od 1943. do 1945. posvećuje unutarnjoj izgradnji svojih suradnica budeći u njima čežnju za osobnom

21 M. STANKOVIĆ, Žene u službi Krista Kralja, u: Za vjeru i dom, 1939, br. 8–9, cit. B. DUDA/S. TAMHINA, Suradnici, 114–115.

22 Povijest Ustanove, 23. 79.

23 Vidi M. STANKOVIĆ, Sudionici muke Kristove, KS, Zagreb 2002., 109 sl.; Povijest Ustanove, 74

24 Povijest Ustanove, 31.

25 M. STANKOVIĆ, Nacrt pravila iz 1943, XI, 49 sl.; Usp. B. DUDA/S. TAMHINA, Suradnici, 122.

26 Povijest Ustanove, 53 sl.

svetošću. Suradnica »kojoj to nije prvi životni cilj, neka se odmakne od Zajednice. I koja se svaki dan za svoju ličnu svetost ne bori, badava je u Zajednici. I koja ne pomaže druge u Zajednici, da idu putem svetosti, ta ruši iznutra Zajednicu.«[27] Svetost koju Marica zahtijeva od svoje Zajednice je specifična svetost; ostvaruje se u svijetu, u vrtlogu života. O njoj govori neposredno nakon rata 14. travnja 1945. godine: »Svetac se ne mora redovitim načinom života izdvajati iz svoje okoline i svoga doba... Oni mogu živjeti u vrevi života, u buci svijeta, odjeveni suvremeno, oni se mogu služiti svim tekovinama suvremene kulture, ali opet iznutra sabrani, neprivezani na bilo što, sasvim slobodni prema zemaljskim dobrima...«[28]

Te kobne 1945. godine, za koju Marica reče da je bila »strašna i teška u svakom pogledu«, održala je svojim suradnicama niz konferencija o duhovnom životu, kako bi ih naučile spajati kontemplaciju i akciju — kao da je znala da će im to najviše trebati za samaritansko djelovanje do 1947. i patnje u zatvorima i samicama do 1952. godine.[29]

S pravom se može reći da su to bile najteže, a u isto vrijeme najplodnije i najznačajnije godine u povijesti Ustanove Suradnica Krista Kralja. Gotovo »sav katolički laički aktivitet, koji je još mogao postojati« bio je u njihovim rukama«.[30] Unatoč strahu, nesigurnosti i opasnosti koja je prijetila, suradnice su se brinule za zarobljenike, osuđenike, logoraše i logorašice u Pisanici, Gradiški i Požegi. O neustrašivom zalaganju svojih suradnica 1945. i 1946. godine Marica piše: »Istina je, da su moje suradnice mnogo, požrtvovno, herojski radile onda, kad u Hrvatskoj nije nitko radio, kad je sve pozaspalo, kad su se svi bojali. Moja četa bila je toliko dinamička, živa, aktivna, da je svima mogla služiti za uzor.«[31]

U to vrijeme Marica proživljava osobnu krizu. Muči je tjeskobna misao je li ona pozvana da vodi Ustanovu ili ne, je li Bog to od nje traži ili ne, mora li ona po savjesti izvesti tu stvar ili ne. Neki su joj ljudi govorili da nema s kime početi, neki svećenici s kojima je najviše surađivala, don Ante Radić, dr. Franjo Šeper i o. Dujmović, uvjeravali su je da su njezine sumnje neopravdane. Najviše ju je mučila šutnja njezina ispovjednika o. Ivana Kozelja koji na sve njezine molbe nije htio reći svoje mišljenje.

27 Povijest Ustanove, 32 sl. Vidi 124: Marica će se deset godina kasnije na blagdan Krista Kralja 30. listopada 1955. ponovno vratiti na tu temu i prikazati u čemu se sastoji novi tip svetosti i poslanje njezinih suradnica: »Suradništvo traži svetost, a isključuje polovičnost. Suradništvo traži jakost, a isključuje prosječnost. Suradništvo traži konstruktivnost, a ne bezličnost i bezkrvnost. Suradništvo je oganj s neba, a ne destruktivnost, kritikanstvo i dezerstvo. Suradništvo je dinamičnost, a ne vječna migrena i apatija. Punim pravom možemo govoriti o tipu svetosti, koji treba da se u zajednici razvija. Tip... koji prolazi kroz zla i grubosti ovoga vremena, kroz slom današnje civilizacije i kulture, koji se bori s materijom, kojom žele pokopati Boga i s atmosferom mašina, koja treba da pokopa i čovjeka, koji je razapet nervnom ustalasanošću sadašnjice. Taj tip današnjeg čovjeka, sveca sadašnjice, prolazi kroz sve to s velikom vjerom, ali i velikom ljubavlju, kojom se jedino može osvojiti nebo i svijet... Sekularne institute je Crkva odobrila kao klijalište svetosti i školu svetosti.«

28 Povijest Ustanove, 40.

29 Povijest Ustanove, 40. 45.

30 Povijest Ustanove, 46.

31 Povijest Ustanove, 48.

»Od vremena do vremena ta me je stvar tako gušila da mi se činilo kao da nemam zraka za disanje. I činilo mi se, da moram iz toga kaosa. Iz te magle. Iz neizvjesnosti. Moram, pa makar kako. Jecala sam pred Gospom, plakala, ridala, molila, ali sve badava. Nigdje ni zrake svjetla! Nebo je zanijemilo! Što da radim? Što da radim? Na momente sam očajavala i molila Gospodina, da mi progovori bilo po kome i bilo kako. Ali On je šutio. Nitko nije dolazio i nitko nije ništa rekao. U drugim stvarima primila sam dosta rasvjetljenja i živila sam doista u nekoj intimnoj blizini Gospodinovoj. Ali u ovoj točki — ništa. Nikakva rasvjetljenja, bez Gospodinova Lica, bez sjaja Njegove prisutnosti.«[32] Strašno mora biti u životu jednog čovjeka kad poželi smrt. Poput biblijskih proroka Marica moli ridajući i zaklinjući da umre ili da je zatvore u logor samo da se riješi te neizvjesnosti. Nije trebalo dugo moliti. Izgleda da ju je Gospodin brzo uslišao, progovorit će joj na svoj način, po križu.

U rujnu 1946. uhićen je zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac. Na udaru su sada među prvima bile Suradnice. Na blagdan Bezgrješnog začeća 8. prosinca otkazan im je, po nalogu Udbe, stan u Palmotićevoj ulici br. 3. »To je bio prvi navještaj bure«, piše Marica i nastavlja: »Tolike smo nahranili, zaštitili, pomogli, a sad ćemo sami biti gladni, progonjeni, bez zaštite. To će uostalom biti konac svega i razlaz svega. Ne, nebo ne će Zajednicu; sad mi je to bilo sasvim jasno.«[33] To je prvi put da Marica ozbiljno pomišlja da je došao kraj njezinoj Zajednici i da je Gospodin neće. Nakon uhićenja nadbiskupa Stepinca zavladao je opći strah u Zagrebu i katoličkoj javnosti. Marica govori o »općoj tjeskobi« koja je zahvatila sve, pa i njezinu Zajednicu. »To je tjeskoba pred rasulom. To je kušnja kidanja i rastajanja. To je neizvjesnost sutrašnjice. To je križ beskućništva. Jer sve je stavljeno u pitanje u toj kući. Sve, baš sve. I dosadašnji način života. I materijalni uslovi. I međusobne veze. I odgojni momenat. I rad s omladinom. I karitativno djelovanje. Ma nijedna točka nije ostala pošteđena. Nijedno uporište sigurno. Nijedna perspektiva svijetla. Nijedan nacrt stalan. Nijedno rješenje bar nekako utješljivo« — piše u posljednjoj konferenciji koju je održala u prosincu 1946., treće adventske nedjelje zvane »Gaudete«[34], i u duhu liturgije te »nedjelje radosti« gleda na sve te kušnje kao »na jedno veliko čišćenje i svake pojedine i čitavog djela. Čišćenje, kojim će Gospodin svoje očistiti od svake privezanosti, svake prilijepljenosti, svakog konfora, pa i onoga, koji je naoko potreban.«[35]

S tjeskobom i nadom ušle su u 1947. godinu. Već na početku te godine počelo se događati ono čega su se bojale i na što su se spremale. Uslijedila su uhićenja od početka siječnja do početka rujna jedne za drugom; u siječnju Nevenke Šarin i Barice Gregurić, u veljači Ivanke Dokoupil, u ožujku Emilije Hlavaček, u travnju Danice Pirija i buduće članice Slavice Tuškan. O teškoj situaciji svoje Zajednice,

32 Povijest Ustanove, 47–50.

33 Povijest Ustanove, 54.

34 Marica zabunom govori o nedjelji »Laetare«, to je treća korizmena nedjelja.

35 Povijest Ustanove, 55 sl.

nakon što je njih pet već uhićeno, Marica razmišlja u jednoj jedinoj sačuvanoj konferenciji iz te godine, održanoj na blagdan Srca Isusova i tješi se mišlju: »Možda upravo i po našim mukama Gospodin izgrađuje novu Hrvatsku... A tko zna, da li na našim patnjama, na patnjama naših ljudi i patnjama Crkve u Hrvatskoj ne sprema Gospodin procvat kršćanstva na istoku?... Ili je ovo naše čišćenje sa strane Božje? Kad već Bog od nas traži križ, veliki križ, bez obzira, kako za koju od nas on izgledao, tad neka taj križ bude potpun. Ne pridržavajmo si nikakve nacrte, nikakve planove, ne vežimo se za ovu ili onu budućnost, na ovu ili onu okolnost. Predajmo se Bogu po križu potpuno. Neka mu On bira sadržaj i oblik... Potpišimo Gospodinu praznu mjenicu. Neka nas vodi zavezanih očiju, neka nas vodi u mrak i neizvjesnost... Neka nam presv. Srce Isusovo izmoli, da razumijemo, kako je to divno, kad duša ni izvana, ni iznutra nije ničim više vezana, kad doista postaje lopta u rukama Božjim... Neka nas presv. Srce vodi kuda hoće i kamo hoće.«[36]

Marica sluti da će uskoro doći i njezin čas uhićenja. Odlazi na osmodnevne duhovne vježbe u Brezovicu da se u tišini i molitvi pripravi za svoju Kalvariju. Vraća se 28. kolovoza s predanjem u Božje ruke: »Pa ako je preostatak moga života u trpljenju za svoje grijehe, u žrtvovanju za duše, za Hrvatsku, evo me!«[37] Kako je bila uvjerena »da će Zajednice sasvim nestati, da su to zadnji njezini trzaji, da sjeme Merzove baštine, koje je već niklo i razvilo svoje grane, ne želi Gospodin da sazrije«, spaljuje sve svoje fotografije iz prvih dana Zajednice i poput brižne majke piše pismo svojem ispovjedniku o. Kozelju i moli ga da se pobrine za njezine »sirotice«, da svaka od njih bez veće štete za svoju dušu riješi svoju životnu zadaću.[38] To je već drugi put da Marica misli da je došao kraj njezinoj Zajednici i da nije u Božjem planu.

U sumrak 1. rujna 1947. Marica je uhićena, a 24. i 25. siječnja 1948. s devetero optuženih — među kojima su uz don Antu Radića bile i četiri njezine suradnice Nevenka, Emilija, Danica i Slavica — izvedena pred sud. Nakon izrečene presude od 5 godina robije njoj i don Anti, 3 godine Nevenki, po godinu dana Emiliji, Danici, Slavici i ostalima, Marica povede, na začuđenje jednih i divljenje drugih u dvorani, himnu »Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat«.[39] Presuda nije pokolebala njezine Suradnice, naprotiv, učvrstila je njihovo zajedništvo. Vidjevši to, Marica 1. travnja 1948. godine, odlazeći na izdržavanje kazne u Kazneno–popravni dom za žene u Slavonsku Požegu, povjerava Zajednicu Ivanki Dokoupil »da je čuva, da je vodi« dok se ona ne vrati, i ako se ne vrati, do Božje volje, a ona će kroz 5 godina moliti i trpjeti, uvjerena »da ništa jedno djelo tako ne izgrađuje kao patnja. I ništa nije Ocu tako milo, kao Sinovljev križ u ruci vjernika«.[40] Ivanka

36 Povijest Ustanove, 61 sl.

37 Povijest Ustanove, 63.

38 Povijest Ustanove, 64. Vidi str. 54; 60.

39 Vidi Povijest Ustanove, 69.

40 Vidi Povijest Ustanove, 74. O Maričinim patnjama u Kazneno–popravnom domu u Požegi, o »novovjekovnom martirologiju Crkve«, vidi u: M. STANKOVIĆ, Godine teške i bolne, KS, Zagreb 2002.

je kroz pet godina uz pomoć o. Kozelja čuvala i očuvala »Merzovu baštinu«, a Marica je trpjela i molila Gospodina neka uzme njezinu žrtvu za njezine osobne grijehe, za grijehe Hrvatske i za Zajednicu.[41] Kroz tih pet godina Zajednica se povećavala, dobila iz Rima od Kongregacije za redovnike odobrenje za kanonsko osnivanje, Marica se patnjama pročišćavala i posvećivala, a o. Kozelj je poput dobrog pastira bdio nad Zajednicom i svakom pojedinom osobom u njoj, uvjeren napokon »da je to djelo Božje, kad je nakon toliko kušnja i križeva ipak ostalo«.[42]

Izdržavši kaznu do zadnjeg dana, Marica napušta logor 1. rujna 1952. godine i vraća se s neizlječivim strahom od Udbe i narušena zdravlja u Zagreb u svoju Zajednicu. Mislila je da je »s logorom platila sav svoj dug Bogu, a ostali život bit će mir, tišina, radost, ljubav«.[43] Međutim izlaskom iz logora nije prestao njezin križ, pojavio se u drugom obliku i činio joj se još teži, »bar za srce«, od onoga koji je nosila pet godina jer je dolazio od onih koji su joj bili najdraži.[44] Marica proživljava duboku krizu. Događa se u njezinu životu ono što je često pratilo utemeljitelje redova — nailazi na zatvorenost, nepovjerenje, nerazumijevanje, neprihvaćanje, hladnoću, kritiku, podsmijeh i otpor u svojoj Zajednici.[45] Strašno je zbog toga patila. U početku je znala reagirati nesavršeno, ljudski, zbog čega se je s tugom i bolju u srcu kajala. Bilo je dana kad joj se je stanje činilo neizdrživim i kad je htjela pobjeći, ali je to kratko trajalo. »Dragi me je Bog doista osudio da budem sama, da se na nikoga ne mogu pravo osloniti i da zapravo s nikim ne mogu ništa dijeliti potpuno« — piše Marica. U početku nije nailazila na razumijevanje i potpore ni u svome ispovjedniku o. Kozelju, kojeg je smatrala »svetim čovjekom« i koji je kroz vrijeme njezina logorovanja »Zajednicu upravo grijao na svome srcu«, a nakon njezina dolaska »ušao opet nekud u se i povukao se«, tako da se u svome radu nije mogla pravo na njega osloniti.[46] U jednom razgovoru rekao joj je: »Tek kad sebi umrete, kad se dadete sasvim pregaziti, tek onda bit će nešto od Zajednice.«[47] Malo pomalo raslo je u njoj shvaćanje misterija križa i svijest da Zajednica neće uspjeti ako je ona osobno ne otkupljuje svojim bolima i suzama, molitvama i patnjama, i to ne samo Ustanovu kao takvu već i svaku pojedinu u Zajednici.[48] Marica uviđa sve više i više da su ljudi, pa i njezini najdraži »samo dlijeto u rukama Božjim«, kojim je On strugao s nje sve što ne valja, što je u njoj bilo još neuredno, mlako, naravno i da tako lišena svega i svakoga sama ide za Isusom i pristupi djelu koje je konačno trebalo ostvariti.[49]

41 Vidi Povijest Ustanove, 74–78.
42 Povijest Ustanove, 77. 110 sl.
43 Povijest Ustanove, 91.
44 Vidi Povijest Ustanove, 84. 106.
45 Vidi o tome Povijest Ustanove, 77 sl., 82 sl., 89 sl.
46 Povijest Ustanove, 111.
47 Povijest Ustanove, 120.
48 Vidi o tome Povijest Ustanove, 91.
49 Povijest Ustanove, 84. Vidi 90. 105. 110. sl. 112 sl.

Unatoč tim unutarnjim patnjama kroz koje je prolazila, napose 1953. godine, Marica je pristupila svim silama odgajanju podmlatka, kojeg je bivalo sve više, pisanju Povijesti Ustanove i prilagođivanju Pravila iz 1943. godine najnovijim papinskim smjernicama o sekularnim institutima iz apostolske konstitucije »Provida Mater Ecclesia« (1947.) i Papina pisma »Primo feliciter« (1948.). To je treće razdoblje u povijesti Ustanove Suradnica Krista kralja koje Marica naziva »razdobljem formiranja Zajednice«.[50] S prilagođivanjem Pravila započela je na čistu srijedu 1953. godine i završivši za par mjeseci, poslala ih na uvid o. Kozelju i dr. Šeperu te, uzevši u obzir neke njihove primjedbe i sugestije, dostavila preko dr. Šepera 30. rujna mons. Franji Salisu Seewisu, ordinariju »Sede impedita« na potvrdu. Prije toga je pismeno zamolila Kardinala Stepinca za potporu, koji je pak naredio Salisu Seewisu da ih što prije potvrdi, što se je i dogodilo na blagdan sv. Luke 18. listopada 1953. godine. »To je rođendan Zajednice«, piše Marica sva oduševljena i nastavlja: »Ali pokoljenja neka zapamte 18. X. 1953. kao veliki, najveći dan Ustanove, kad je ona konačno uređena, od Crkve blagoslovljena, kad su njezina Pravila po Crkvi potpisana, kad su postala naš životni put, naš put k Bogu, spasenju! Otvorena je nova stranica u povijesti Crkve u Hrvatskoj: novi način Bogu posvećenog života, novi put do savršenstva i svetosti. Sigurno je, da se je i nebo veselilo u taj dan. I Gospa! I pokrovitelj Crkve sv. Josip! i anđeli naši! i brat Ivan! I svi oni *naši* koji su svojim duhovnim bogatstvom pridonijeli ustanovljenju naše Zajednice, ta zar ne sačinjavamo svi communio sanctorum. O, doista veliki dane! I sveti dane! Nezaboravni dane! Neka ga štuju pokoljenja i neka ga časte svake godine!«[51]

I tako je zamisao Zajednice, začeta u Merčevoj duši, prenešena tiho u Maričinu dušu 1926. godine u Rimu, dozrijevala »kroz mnogo vremena i mnogo godina, mnogo i mnogo događaja, mnogo i mnogo patnja i križeva, sumnja i nada, mnogo poraza i pobjeda, mnogo radosti i suza«, dozrela i na blagdan sv. Luke 18. listopada 1953. godine od Crkve prihvaćena.[52] Da bi to »novorođenče« u Crkvi Hrvata raslo i razvijalo se, klečeći pred Gospinim kipom u svojoj sobi na blagdan Bezgrješnog začeća 8. prosinca 1953., na dan otvorenja Marijine godine, Marica posvećuje sebe i njega Bezgrješnoj: »Bezgrješna Djevice Marijo! Na Tvoj veliki blagdan u godini, koja je na poseban način proglašena Tvojom godinom, molim Te za jednu veliku milost. Tebe, koja si bila prva suradnica Tvoga Božanskog Sina, molim ponizno i s pouzdanjem za Ustanovu onih, koje u ovim vremenima žele biti suradnicama Njegovim. Pomozi, da se ova Ustanova učvrsti, da bude doista na korist sv. Crkve i na dobro hrvatskog naroda; da sve članice njezine svaki dan napreduju u savršenstvu i svetosti; da sve budu pravi Kristovi apostoli u svojim domovima i u svojoj radnoj sredini, da među njima zavlada prava kršćanska ljubav. Ukloni iz naših redova neslogu i razdor, sebičnost i osjetljivost, sitničavost i oholost, ljubomoru i ogovaranje, mrmljanje i neposluh i sve ono, što nagrđuje Tvoju

50 Povijest Ustanove, 80.
51 Povijest Ustanove, 86 sl.
52 Povijest Ustanove, 8.

sliku u dušama suradnica Sina Tvoga. A za ovu milost, koju ponizno molim od Tebe, ja na oltar Tvoga Sina i pred Tvoj djevičanski lik polažem čitavu sebe. Dragovoljno preuzimam na sebe sve kušnje, sve patnje, sve križeve, koje mi Očeva ruka pošalje. Neka strpljivo nošenje mojih dnevnih križeva i poteškoća bude otkupnina i za Ustanovu i za njezine članice. Spremna sam se sasvim uzidati, sasvim se pregaziti, sasvim se žrtvovati, pa i sam život svoj Ti nuđam, presveta Djevice, za to djelo, za dobar duh u njemu i za svetost njegovih članica. Primi bezgrješna Djevice, ovu moju žrtvu i učini me dostojnom, da je nosim vjerno dokle god Ti hoćeš, pa i do smrti svoje — Amen.«[53]

3. Marica Stanković o Ivanu Merzu

Merz je progovorio Marici, kako smo već vidjeli, prvim svojim susretima iz daljine i blizine, a Marica o Merzu u svojim osvrtima na te susrete. O dojmu koji je mladi bečki student svojim govorom na orlovskom skupu u Mariboru 1920. godine ostavio na Maricu, mladu maturanticu, saznajemo iz njezine knjige »Mladost vedrine« koju piše 24 godine nakon toga. U prvom poglavlju pod naslovom »Neobičan govor« ističe da se u njezinu dušu usjeklo »jedno blago, mirno lice mladog čovjeka«, više nego bilo koji drugi lik od nazočnih prelata, vođa i govornika. Diveći se dubini njegovih misli o »katoličkom bratstvu i katoličkoj vezi naroda i cijelog čovječanstva« i zanosu kojim je govorio, Marica priznaje da tada još nije ni slutila da će taj mladi, njoj još do tad nepoznati čovjek, »jednom biti veliki skretničar u katoličkom gibanju Hrvatske«.[54]

Za susret na misi u Bazilici Srca Isusova 1923. godine Marica će, deset godina nakon njegove smrti, reći da je to za nju bio »prvi i najkarakterističniji susret« s njime.[55]

Čitajući s velikim zanimanjem sve što je Merz od 1921. godine počeo objavljivati po raznim katoličkim časopisima, Marica je uočila da se s njim pojavio »novi čovjek na našem obzorju..., čovjek kojemu vjera nije bila tradicija već život«.[56] U njegovim člancima nalazila je ono što se u katoličkom tisku nakon biskupa Mahnića počelo zanemarivati, a to je duhovna izgradnja katoličkih djelatnika, njihov molitveni i euharistijski život kao uvjet za plodan rad. Prvenstvo te duhovne dimenzije pred organizacijskom nedostajala joj je i u njezinu najbližem suradniku don Anti Radiću za kojeg veli da je »jedan od najčestitijih ljudi i najpožrtvovnijih svećenika« koje je srela u životu. »Ali ja i sve ostale u Zajednici tražile smo u dobrom don Anti manje organizatora, a više svećenika, manje katoličkog radnika, a više vođu duša, manje spretnog taktičara, a više nositelja utjehe i mira. A don Ante to nije znao biti unatoč dobrog i plemenitog svećeničkog srca. Željele smo, da on

53 Povijest Ustanove, 91 sl.

54 M. STANKOVIĆ, Mladost vedrine, Zagreb 1944, 9–11.

55 M. STANKOVIĆ, Merz — Božji čovjek svagdašnjice, 284.

56 M. STANKOVIĆ, Merz — Božji čovjek svagdašnjice, 284.

u nas unosi mir, sređenost, da u njemu osjetimo prisutnost Božju kao u Ivanu Merzu. Ali ništa od toga.«[57]

Marica najiscrpnije govori o Merzu povodom obljetnica njegove smrti. Kao glavna urednica orličkog mjesečnika »Za vjeru i dom«, u nekrologu od 1. lipnja 1928., ističe da je Merz bio »izvanredna pojava ne samo u orlovskom pokretu, već i među svom katoličkom inteligencijom u Hrvatskoj... Rijetko je naći čovjeka kojemu bi se načela i život tako podudarali kao njemu... Sva javnost katolička znade da je dr. Merz bio asket, da je živio kao redovnik, da je bio prava euharistijska duša i naročito dijete Milosti... Ali dr. Merz znao je uz najdublji kontemplativni život spojiti i vanjski rad, pun žrtve i samoprijegora... S ponosom ističemo i to neka svi kasniji naraštaji znadu da je ponajviše zasluga dra Merza što je provedena Katolička akcija u našim krajevima.«[58]

Prigodom desete obljetnice njegove smrti Marica piše 1938. godine opširan članak u »Životu« pod naslovom »Merz Božji čovjek svagdašnjice«, u kojem spominje da je kao djevojčica željela u životu vidjeti i susresti jednoga sveca, i da ga je kao zrela djevojka vidjela i susrela »u liku katoličkog intelektualca svjetovnjaka, u liku čovjeka, koji je bio sasvim suvremen, ali koji je uvijek Boga nosio u duši i iz koga je neprestano sjao i govorio Krist«.[59] Marica nastavlja dalje ističući da joj »Gospodin po nikome nije tako glasno progovorio kao po Ivanu Merzu. I ničiji primjer nije tako snažno djelovao na organiziranu katoličku omladinu u Hrvatskoj kao primjer Ivana Merza... Pet godina sunčali smo se u njegovoj blizini, osjećali realnu prisutnost Božju u njegovu liku, Kristovu ljubav i Kristov osmjeh u njegovom govoru i nastupu. U molitvi i ozbiljnom raspravljanju, u smijehu i šali, u poteškoćama i patnjama, u razočaranjima i nerazumijevanju, u zdravlju i bolesti, u pripravama na smrt i u samrtnoj borbi. I upravo zato, jer smo ga iz bliza vidjeli, jer smo ga dnevno promatrali, možemo posve sigurno reći: bio je velik, bio je svet naš Ivan. On, najžarči poklonik euharistijskog Krista, najposlušniji sin Crkve i Papinstva, najizgrađeniji pionir Katoličke Akcije, Ivan, naš — moderni — hrvatski svetac.«[60]

Četiri godine kasnije, 7. studenoga 1942. godine, Marica daje na zahtjev o. Vrbaneka izjavu o Merčevoj svetosti, koja spada među najdragocjenija svjedočanstva o svetačkom liku tog katoličkog laika: »Upoznala sam dr. Ivana Merza nakon što se vratio iz Pariza. I pratila sam njegov život i rad sve do njegove smrti. Vidjela sam ga gotovo svaki dan. Promatrala sam ga u crkvi i kod vjerskih čina. Pratila sam ga kad se počeo zalagati za Katoličku akciju prema smjernicama Pija XI. Gledala sam njegovu orijašku borbu da orlovstvo postane središnjom organizacijom hrvatske katoličke mladeži. Išla sam za njim, kao što su išle za njim ogromne skupine djevojaka i mladića, koje su htjele da preko orlovstva grade Božju Hrvatsku. I zato

57 Povijest Ustanove, 37.

58 M. STANKOVIĆ, + Dr. Ivan Merz, u: Za vjeru i dom 17 (1928), br. 6, 151–153, ovdje 151. Vidi: B. DUDA/S. TAMHINA, Suradnici, 87–89.

59 M. STANKOVIĆ, Merz — Božji čovjek svagdašnjice, 283.

60 M. STANKOVIĆ, Merz — Božji čovjek svagdašnjice, 283 sl.

sam dr. Ivana Merza poznavala ne samo kao prvoborca i ideologa orlovstva, već mi je bio poznat i njegov svagdanji, najintimniji život.

Vidjela sam ga u smijehu i šali. Vidjela sam ga u dnevnom saobraćaju s ljudima razne dobi i staleža. Vidjela sam ga, kad su teški tereti i brige sagibale njegova leđa. Kad nije nalazio razumijevanja i kad je bio sam. Vidjela sam ga u zabrinutosti i boli. U situacijama neobično teškim, kad i najčvršća duša stenje i zaplače. Vidjela sam ga i za vrijeme njegove bolesti i na samrtničkom krevetu.

Vidjela sam kroz tolike godine moga javnog rada mnogo požrtvovnih i lijepih duša. Ali Ivanova duša natkrilila je sve. On nije svoju dušu uprljao nijednim propustom, nijednom nedosljednošću, nijednom slabošću. Nikad nije bio neraspoložen, nikad zlovoljan, nikad nestrpljiv. Nikad nije pokazao malodušnost u poteškoćama, klonulost u razočaranjima i neuspjesima. Kroz sve, pa i kroz najteže kušnje, prolazio je s neiskazanom vedrinom i mirom. Dok smo se mi uzrujavali, on je molio. Dok smo mi vodili žučljive polemike, on je klečao pred Presvetim. Dok smo mi ogorčeno napadali naše protivnike, on nas je svojom blagošću zadivljivao.

Nikada on nije nikoga napadao, iako je doživio mnogo nepravda. Nikada nikoga ogovarao, iako smo mu mi namještali stupice samo da vidimo hoće li se sveti Merz prevariti i dometnuti koju na račun bližnjega. Nikad nikoga nije osuđivao, iako je načelna njegova borba za čistoću Katoličke akcije bila neobično teška. U svakoj duši gledao je Krista, prisutnost svetog Trojstva, i zato se prema svakoj vladao s neobičnim štovanjem.

U Merčovoj se blizini nije moglo misliti nešto grješno, nisko, pa ni manje vrijedno. Sve je to u njegovoj blizini nestalo. On je svojom pojavom svojim govorom, svojim, mirom dizao dušu u visine. Kad je razgovarao o najobičnijim nevinim stvarima, poslovima, brigama, kad su mu ljudi pričali o najobičnijim svojim doživljajima, potrebama, pa čak i sitnim svađama, ni onda se Merz nije izgubio i onda je ostao na visini, uvijek spreman da diže duše k Bogu. Na njemu se osjećala blizina Božja. On ju je nosio kudgod je prolazio. Kad smo uz njega bili, mi smo je gotovo osjetno osjećali. I zato je trebao samo jedan Merčev pogled, samo jedan susret s njim, i najnemirnija duša smirivala se, utješila se. Jest, mi smo i kraj živog Merza osjećali da stojimo kraj vođe, učitelja, sveca. A danas, kad je prošlo 15 godina od njegove smrti, danas s još većim uvjerenjem tvrdimo da je svetac živio u našim redovima. Jer njegov lik kroz 15 godina nije potamnio, već nam je svaki dan bliži, jasniji, privlačiviji.

Upravo ova mutna i krvava vremena traže velikih uzora, velikih duša, koje svojom katoličkom izgrađenošću i dosljednošću, mogu liječiti i blažiti rastrganost, bijedu i bolest suvremenog čovjeka. A Merz je takav nenatkriljiv uzor, takva neobično skladna katolička i svetačka ličnost.

Spremna sam i pod zakletvom potvrditi da je dr. Ivan Merz posjedovao kršćanske kreposti u herojskom stupnju. I da je nastojanje da se povede proces za beatifikaciju, i opravdano i nužno. Dao Bog, da sa oltara mučeničke Hrvatske zasjaji lik našeg Ivana, našeg sveca.«[61]

61 M. STANKOVIĆ, Izjava o svetosti Ivana Merza, cit. prema B. DUDA / S. TAMHINA, Suradnici, 29–31.

O petnaestoj obljetnici Merčeve smrti Marica je na svečanoj komemoraciji u Hrvatskom narodnom kazalištu 9. svibnja 1943. godine održala izvanredan govor o liku dr. Ivana Merza, »o remek-djelu Božje Dobrote«, o uzoru u koji bi se mogli ugledati svi slojevi hrvatskog društva: radnički i seljački svijet, srednjoškolska, akademska i ženska mladež, hrvatska inteligencija i takozvani elitni katolici. »Svima, baš svima, lik Ivana Merza progovara, šapće, govori. Jer to je lik tako jedinstven, tako skladan. U njemu je sve svijetlo, glatko, povezano, bez mračnih sutona, bez pojasa magle i leda, bez bridova i oštrica. Jedna velika, skladna, Božja duša! Herojska duša! Sveta duša!... Kad bi nas tko pitao — nastavlja Marica — zašto je lik Ivana Merza bio tako jedinstven, tako skladan, tako prodoran i jak i 15 godina nakon njegove smrti, onda bismo imali samo jedan odgovor: Zato jer je život Ivana Merza bio deocentričan, kristocentričan. Za njega je postojao samo jedan gravitacioni centar, a to je Krist Gospodin. Samo jedna svemoćna, neizmjerna, vječna poluga — Bog. S te perspektive on je sve promatrao. I život, i razna zbivanja u životu, razne probleme života, i patnje i križeve i bol. I svoje križeve i tuđe bolove i patnje cijelog čovječanstva. Zato je i bio tako miran, sređen, ustrajan, jak. Ništa njega nije moglo pokolebati, ništa smutiti, ništa trajno uznemiriti, jer je cijelo svoje biće sasvim ugradio, uzidao u Boga, u Krista Gospodina.«[62]

O dvadeset i petoj obljetnici Merčeve smrti Marica započinje na Duhove 28. svibnja 1953. godine pisati »Povijest Ustanove Suradnica Krista Kralja«. »U predvečerje jubileja« — piše ona — »pošla sam na njegov grob da sama s njim govorim. Suze su kapale na grobni kamen, kad sam se sjetila mojih mladenačkih dana i svega što imam zahvaliti njemu i njegovoj pomoći.«[63] Prvo čega se Marica sjetila i čime nas uvodi u svojevrsnu autobiografiju jest zajedničko hodočašće u Rim 1926. godine. Ni o jednom događaju iz svoga i Merčeva života Marica ne govori toliko i tako često kao o tome hodočašću.[64] Očito da je to jedan od presudnijih događaja u njezinu životu. Merz je tom zgodom ubacio u njezinu dušu zamisao osnutka »civilnog reda« i iz te zamisli niklo je njezino zvanje i 12 godina kasnije nastalo njezino životno djelo, »Ustanova Suradnica Krista Kralja«. Da nije bilo Merza i njegova utjecaja na njezino životno usmjerenje, da nije bilo njegovih poticaja, napose »njegova svetačkog lika i molitava«, ne bi bilo ni Zajednice, tvrdi Marica na više mjesta ističući da je osobno »rasla u blizini sveca« i da ju je »odgajao jedan svetac« te da je Zajednica izrasla iz njegove duše i da je on njezin idejni osnivač.[65]

62 M. STANKOVIĆ, Ličnost dra Ivana Merza, cit. prema B. DUDA/S. TAMHINA, Suradnici, 98–103, ovdje 100. Vidi Povijest Ustanove, 28.

63 M. STANKOVIĆ, Povijest Ustanove, 9.

64 Vidi o tome M. STANKOVIĆ, U kući Oca, u: Za vjeru i dom, 1926, br 7. 8. 9.; Merz — Božji čovjek svagdašnjice, 285.; Žene u službi Krista Kralja, u: Za vjeru i dom, 1939, br. 8–9.; Mladost vedrine, 36–44.; Apostolat u svijetu, u: Za vjeru i dom, 1943, br. 8/9.; Povijest Ustanove, 2–26.; Komentar Pravila Suradnica Krista Kralja, 37–44. Vidi B. DUDA/S. TAMHINA, Suradnici, 110.

65 Povijest Ustanove, 8. 16. 22. 28. 64. U ranijim spisima Marica govori o Zajednici kao o »svjetovnom redu«, a o suradnicama kao o »svjetovnim redovnicama«, o Merzu kao o osnivaču Zajednice. Vidi o tome M. STANKOVIĆ, Nacrt pravila iz 1938, 15; Žene u službi Krista Kralja, u: Za vjeru i dom, 1939, br. 8–9; Apostolat u svijetu, u: Za vjeru i dom, 1943. br. 8/9: »I zato je Zajednica Krista Kralja

Potkraj svoga života, u godini svoje smrti, godinu dana prije tridesete obljetnice Merčeve smrti — 1957. godine — Marica dovršava na bolesničkoj postelji »Komentar Pravila Suradnica Krista Kralja« i posvećuje cijelo jedno poglavlje liku Ivana Merza. To je najcjelovitiji i najprecizniji prikaz Merza i njegova značenja za Maricu i njezinu Zajednicu. Marica započinje taj prikaz pitanjem: »Zašto spominjemo ime toga katoličkog radnika u komentaru naših Konstitucija? Ima li kakve veze između njega i suradnica Krista Kralja?« i nastavlja tvrdnjom: »Sigurno da ima, ta kako bi ga inače spominjali!... Nešto čudesno je u tome mladom čovjeku, da je i nakon toliko godina jednako bliz, jednako suvremen. U njemu se ponavlja ono, što je Jacques Maritain napisao jednom o svecima, da preskaču vrijeme i prostor. Oni su uvijek suvremeni, a ta njihova suvremenost izlazi iz lika Kristova u njima. Kao što Krist obuhvaća sva vremena i sve prostore, tako ih obuhvaćaju i svete duše.

Zapravo ono najdublje, što nas kod Ivana Merza zadivljuje nije ni njegova katolička intelektualna snaga, ni požrtvovnost, ni nesebičnost u radu, ni jačina pera i govora, ni istančani 'sentire cum Ecclesia', po kome može i mora biti uzor svake suradnice, već njegova vjernost milosti... Čitav njegov nutarnji život od Beča i Pariza do Zagreba i posljednjih njegovih dana bio je neprestani uspon, milosna crta, koja se je dnevno dizala i rasla... uvijek naprijed, uvijek vjerno naprijed k Srcu Božjem... Upravo ta njegova vjernost milosti učinila ga je jakim, čvrstim, isklesanim kao od čelika ili granita. I upravo taj život milosti u njemu učinio ga je još za života tako privlačivim, a iza smrti uzorom do danas...

Nama je ovdje samo ustvrditi, da je taj uzorni katolički čovjek vezan posebnim vezama s našom Ustanovom. Ne samo zato što je on živio u svijetu i predao se dušama... Treba znati, da je Merz želio nakon osnutka muškog civilnog reda da se osnuje i ženski... Treba znati i to, da je upravo Ivan Merz djelovao na životnu orijentaciju Vaše majke. Još u prvim početnim koracima oko osnutka muškog civilnog reda on ju je upoznao s tim životnim pravcem i oduševljavao je za nj. Zato ju je g. 1926. prigodom omladinskog hodočašća u Rim, poveo u kuću 'Opere Kardinal Ferrari', stalno je izvješćivao o radu toga instituta i ostalih u svijetu, samo da bi i ona prihvatila taj životni pravac i da bi preko nje došlo do osnutka takvog reda na ženskoj strani... To su veze naše Ustanove s Ivanom Merzom. On nije osnivač Ustanove, kao što ni Charles de Foucauld nije osnivač 'Male braće i sestara'. Ali on je prvi posijao sjeme, iz kojega će jednom niknuti naša Ustanova, kao što je u srcu Sahare niknulo sjeme Male braće i Malih sestara.

A nije ni to slučajno, da su prvi potezi za osnutak Ustanove postavljeni u desetgodišnjici Ivanove smrti u Banja Luci, njegovom rodnom gradu. I da se svaki važniji datum u našoj prošlosti veže uz njegovo ime. I da se svima, a napose novakinjama njegov lik stavlja kao uzor... I da se suradnice neprestano podsjećaju, da studiraju njegov život i njegovo djelo; da ga nasljeduju u svom dnevnom životu; da

Merčevo životno djelo, Merčev životni plan. On joj je i osnivač i zaštitnik.« Nacrt pravila iz 1943, 5: »Zato je Zajednica suradnica Krista Kralja u potpunom smislu djelo Ivana Merza. On je pravi njezin osnivač.«

čuvaju njegov kult i prenose ga na slijedeće generacije u Ustanovi; da mole za njegovu beatifikaciju. U temelje naše Ustanove ukopan je mladić sveta života. U temelje naše Ustanove ukopan je apostol hrvatske mladeži i korektor katoličke misli u Hrvatskoj... Kolika garancija za uspjeh! Koliki poticaj za ozbiljan rad! Kako jaki poziv na duboki nutarnji život! Na svetost! Na rad za duše! U temelje naše Ustanove ukopan je mladić sveta života. Apostol katoličke misli! Naš dragi brat dr. Ivan Merz.«[66]

Marica je u svojoj »Izjavi o svetosti Ivana Merza« 1942. godine izrazila žarku želju da »s oltara mučeničke Hrvatske zasjaji lik našega Ivana, našega sveca« i ta se je želja 22. lipnja 2003. ostvarila kad ga je papa Ivan Pavao II. proglasio blaženim u njegovoj rodnoj Banjoj Luci. Možda će doći jednom i dan kad će Crkva uzdignuti veliku ženu Maricu Stanković na čast oltara.

IVAN MERZ IN THE THOUGHT AND WORKS OF MARICA STANKOVIĆ

Marko MATIĆ

Summary

On June 22, 2003, Pope John Paul II beatified the first Croatian layperson, Ivan Merz, in his birthplace of Banja Luka. In the latter years of his life Ivan, a prominent Catholic layman, considered the possiblity of founding a secular order in Croatia which would give laypersons the opportunity to intensify their apostolate to strive for evangelical perfection while living in the world. These of his thoughts resounded in the life of Marica Stanković who, ten years after the death of Merz in 1938, decided to found such a community for women in Banja Luka and to call it »Co-workers of Christ the King«. The author of this article demonstrates how this came about. In the first part of the article, we find a short account of Ivan Merz's life; in the second part, a portrayal of Ivan Merz's thought in the works of Marica Stanković, and finally, Marica Stanković's thoughts on Ivan Merz.

66 Komentar Pravila Suradnica Krista Kralja, 37–44.